

ma'lumotlar bilan qurollantirib, ularning obro'larini oshirib borish kerak bo'ladi.

Insonni o'rab turgan tabiiy muhit va uning boyliklarini biladigan, undan tejamkorlik bilan foydalanadigan, saqlaydigan, tabiat boyligiga, go'zalligiga go'zallik qo'shadigan, ijtimoiy va tabiiy qonunlarni biladigan bilimdon shaxsni shakllantirish ekologik tarbiyaning maqsadi hisoblanadi. Shunday ekan, o'quvchilarga ekologik bilim berishda maktab rahbarlari, o'qituvchilar zimmasiga juda katta mas'uliyat yuklaydi.

Afsuski, umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'tilishi belgilangan o'quv fanlari qatoriga ekologiya alohida fan sifatida kiritilmagan. V-IX sinflarda o'tiladigan barcha fanlarni o'qitish jarayonida beriladigan mavzular mazmunidan kelib chiqqan holda ekologik bilimlar beriladi.

O'qituvchi har bir dars mavzusining ekologik maqsadi, mazmuni, vazifalari va istiqbollarini ko'ra bilishi, mavzuning ekologik maqsadi ta'lim-tarbiya jarayonining umumiy manfaatlariga mos bo'lishi va u bilan uzviy bog'langanligini aniq tasavvur qilishi zarur.

O'zbekiston Respublikasida ekologik ta'limni rivojlantirish konsepsiyasining "Umumiy o'rta ta'lim tizimida ekologik ta'limni takomillashtirish bobining 25-Ekologik targ'ibotni keng yo'lga qo'yish mexanizmini takomillashtirish va rag'batlantirish maqsadida umumiy o'rta ta'lim maktablarida turli ko'rik tanlovlar tashkil etish" [2] - deb keltirilgan vazifasidan kelib chiqib ekologik ta'lim-tarbiya eng avvalo dars jarayonida, so'ngra darsdan tashqari ishlar jarayonida: davra suhbatlari, ilmiy-amaliy anjumanlar, ekologik haftaliklar, ekologik kechalar, ekspeditsiya, ko'rik-tanlov va ekskursiyalar orqali amalga oshirish maqsadga muvofiqdir.

O'qituvchi darsdan tashqari ishlarda olib boriladigan ekologiyaga oid mashg'ulotlarning mazmuni, hajmi,

tashkiliy shakllarini ishlab chiqish va uning samaradorligini ko'z oldiga keltira olishi lozim.

"Tabiatshunoslik", "Ekolog" kabi to'garaklarini tashkil etish asosida o'quvchilarning tabiatga bo'lgan qiziqishi oshadi, unga munosabati ongli ravishda shakllanadi va boshqa o'tiladigan o'quv fanlariga yanada qiziqishi ortadi. Ekologik tarbiya haqidagi fikrlar tabiatni sevish, uni ardoqlashga bo'lgan xohish-istak, mas'uliyatni sezish, muammo haqidagi mustaqil tafakkur, mushohada qilish, ijobiy xulosalar chiqarishdan, tasavvurlarini kengaytiruvchi sayyohatlar, ob-havo va tabiatni kuzatishdan, o'zi yashayotgan muhitni ko'kalamzor qilish, meva-zorlashtirish, mehnat ko'nikmalarini shakllantirishdan, oromgohlar faoliyatini rivojlantirishdan boshlanadi.

O'quvchida o'z Vatani sharafini ongli ravishda himoya qilishga, uning qonun, qarorlarini sidqidildan bajaradigan inson sifatida tabiat va uning komponentlarini qo'riqlashga, uning eng yaqin ishonchli do'sti va himoyachisi bo'lishga da'vat etadi. Shuningdek, o'quvchilarda targ'ibot ishlarini olib borishga ham qiziqish va istaklar rivojlanadi.

Tashkil etilgan to'garaklarda olib boriladigan tadbirlarda o'quvchilar o'zi yashayotgan o'lka tabiati o'simliklar dunyosi, hayvonot olami, barcha tirik organizmlarning inson hayoti va tabiatda tutgan o'rnini baholash ko'nikmalari shakllanadi va bu borada o'quvchilar tomonidan kichik ilmiy-tadqiqot ishlari yo'lga qo'yilishi "yosh ekolog targ'ibotchi olimlarni" tarbiyalaydi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, maktablarda ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimida ekologik targ'ibot-tashviqot ishlarini tashkil etish, o'quvchilarni ekologik targ'ibotchilik faoliyatiga tayyorlash va tarbiyalashda sinfdan tashqari tarbiyaviy tadbirlarda ijtimoiy, iqtisodiy va ma'naviy hayot mohiyatini singdirish katta ahamiyatga ega.

Adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil maydagi PF-134 sonli "2022-2026-yillarda xalq ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dasturi"i. <https://lex.uz>

2. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 27 майдаги 434-сон "Ўзбекистон Республикасида экологик таълимни ривожлантириш концепциясини тасдиqlаш тўғрисида" ги қарори. <https://lex.uz/ru/docs/4354743>

REZYUME. Bu maqolada umumiy o'rta ta'lim muassasalarida olib boriladigan ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimiga ekologik targ'ibot-tashviqot ishlarini tashkil etish, ya'ni maktab o'quvchilarini tabiatni muhofaza qilish ishlariga jalb qilish ishlarini amalga oshirish haqida bayon qilinadi.

РЕЗЮМЕ. В данной статье рассматривается организация экологической пропагандистской и агитационной работы в системе духовно-просветительской работы, проводимой в общеобразовательных учреждениях, то есть рассматривается о проведении мероприятий по привлечению школьников к природоохранной работе.

SUMMARY. This article discusses the organization of environmental propaganda and agitation work in the system of spiritual and educational work carried out in educational institutions, that is, it talks about carrying out activities to attract schoolchildren to environmental work.

БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРНИ КАСБИЙ ТАЙЁРЛАШДА ТАЪЛИМ МЕТОДЛАРИДАН САМАРАЛИ ФЙДАЛАНИШ ДИДАКТИКАНИНГ АСОСИЙ МУАММОЛАРИДАН БИРИ СИФАТИДА

З.К.Курбаниязова – педагогика фанлари доктори (DSc)

Ажинийёз номидаги Нукус давлат педагогика институти

Таянч сўзлар: бўлажак педагог-ўқитувчилар, олий таълим дидактикаси, педагогик фанлар, таълим методлари, таълим методларининг тавсифи ва тулари, умумий педагогика.

Ключевые слова: будущие педагоги-учителя, дидактика высшего образования, педагогические дисциплины, методы обучения, классификация и виды методов обучения, общая педагогика.

Key words: future teachers, didactics of higher education, pedagogical disciplines, teaching methods, classification and types of teaching methods, general pedagogy.

Маълумки, Республикамизда олий педагогик таълим тизимига рақамли технологияларни кенг жорий этиш, янги Ренессанс педагогикаси шароитида муқобил таълим шакллари ва методларини муваффақиятли қўллай олишга қодир, комплекс педагогик компетентликка эга ўқитувчиларни тайёрлашга катта эътибор қаратилмоқда. Юртимизда "Ўзлуксиз таълим тизимини янада такомиллаштириш, сифатли таълим

хизматлари имкониятларини ошириш, меҳнат бозорининг замонавий эҳтиёжларига мувофиқ юқори малакали кадрлар тайёрлаш сиёсатини давом эттириш"га [1:39] доир вазифалар олий таълим муассасаларида бўлажак кадрларни тайёрлашда таълимнинг методик имкониятларини янада кенгайтириш зарурлигини кўрсатади. Айниқса, бугунги ахборотлашув, глобаллашув ва таълим тизимини

рақамлаштириш шароитида бўлажак педагог-ўқитувчиларни тайёрлашнинг дидактик тизимини такомиллаштиришни тақозо этади. Олий педагогика таълим муассасаларида моддий-техник базани кучайтириш, замонавий бошқарув тизимини жорий этиш, юқорида малакали профессор-ўқитувчиларга бўлган эҳтиёж сингари масалалар билан бир қаторда ўқитишнинг сифатини ошириш ҳам асосий масалаларнинг бири ҳисобланади. Чунки педагогик фаолиятга профессионал даражада амалий-фаолиятли ёндашув, айниқса бўлажак ўқитувчи-кадрларнинг ўқитувчилик фаолиятга амалий жиҳатдан киришиб тайёр бўлиши, мактаб ўқувчиларига самарали билим бера олиши ХХІ асрдаги педагогларнинг касбий танқисларнинг бири ҳисобланади.

Шундай экан, олий таълим муассасаларида ўқитиш жараёнининг қонуниятларини ўрганувчи илмий-педагогик билимларнинг мажмуи сифатида **олий таълим дидактикаси** бўлажак кадрларнинг касбий билим, кўникма, малака ва компетенцияларини ривожлантиришда таълимнинг мазмуни, уни ташкил этиш шакллари, таълим методлари, воситалари ва технологияларини самарали қўллашнинг илмий-методик жиҳатларини ўз ичига олади. Айниқса, бутунги кундаги таълимни модернизациялаш ва инновацион жараёнлар таълим методларининг турфа хилларининг яратилишига сабаб бўлмоқда. Таълим тизимида назария билан амалиётнинг бирлигинини таъминлаш таълимнинг сифатини оширишга доир аксиомадан келиб чиқадиган бўлсак ҳамма вақтда ҳам педагог-ўқитувчилар бу каби турфа хилдаги жуда кўплаб методларни самарали қўллашга доир жиҳатларни ҳам илмий ўрганишни тақозо этади.

Метод – юнон тилидан олиниб, “Metodos”- бирор нарсага йўл, мақсадга эришиш йўли, маъноларини англатади. **Таълим бериш методи** – бу белгиланган таълим бериш мақсадига эришиш бўйича таълим берувчи ва таълим олувчилар ўзаро фаолиятини тартибли ташкил этиш йўли. Таълим бериш методи, таълимий мақсадни амалга ошириш бўйича таълим берувчи ва таълим олувчи билан ҳамкорлик фаолиятининг мураккаб жараёнининг асоси ҳисобланади. Педагог олим И.Ф.Харламов, таълим методларини ўқитувчининг ўргатувчанлиги ва

ўқувчиларнинг ўқув материални эгаллашга йўналтирилган турли дидактик масалаларнинг ечимини топишга бўлган ўқиш-билиш фаолиятининг ташкил этиш методлари эканлигини эътироф этади [4:109].

Ўқитиш методларини тавсифлаш бўйича ҳам турли ёндашувлар мавжуд. Чунки, ўқитиш методларининг кўп қирраллиги уларнинг муайян белгилари бўйича тавсифлашда анча мураккабликларни келтириб чиқаради.

Методлар таълим олувчи билиши, уддалаши ва кадрлаши лозим бўлган кўзланаётган натижаларга эришишни таъминлайди ҳамда қуйидаги функцияларни бажаради.

1. Мотивлаштирувчи.
2. Ташкиллаштирувчи.
3. Ривожлантирувчи.
4. Билим берувчи (таълим берувчи).
5. Тарбиявийловчи в.х.к.

Таълим методларининг функциялари билан боғлиқ таълим методларининг классификацияси бўйича ҳам турли қарашлар мавжуд. **Таълим (ўқитиш) методларининг классификацияси** – бу муайян белгилар асосида тартибга солинган тизим бўлиб, ўқитиш методларининг классификацияси ва турлари бўйича қуйидагилар сингари турлича ёндошувлар мавжуд. Масалан:

I. Мақсадига кўра методларнинг турлари (М.А.Данилов, Б.П.Есипов)

1. Билимларни эгаллаш методлари: материални оғзаки баён этиш (сухбат, тушунтириш, маъруза);
2. Кўникма ва малакаларни шакллантирувчи методлар: китоб билан ишлаш, назорат.
3. Билимларни қўллаш методлари: лаборатория ишлари, машқ, ижодий машқлар, мастаҳкалаш
4. Назорат (билим, кўникма ва малакаларни мустаҳкамлаш ва текшириш) методлари: савол-жавоб, ёзма ишлар

II. Дидактик мақсади бўйича методларнинг турлари (Т.И. Шукина, И.Т. Огородников)

1. Биринчи марта билимларни ўзлаштириш методлари.
2. Эгалланган билимларни мустаҳкамлаш ва ривожлантириш методлари

I. Қабул қилиш - билиш фаолияти характери бўйича методларнинг классификацияси (И.Я.Лернер, М.Н.Скаткин)

Ўқитувчи фаолияти	Ўқувчи фаолияти
1. Тушунтириш –иллюстратив (информацион – рецептив) методлар:	
- тушунтириш - ҳаракатларни кўрсатиш, - исботлардан бохабар қилиш, - ўқувчининг материални англаб етишини рағбатлантирувчи методлар, - турли дидактик материаллардан фойдаланиш	- ахборотларни қабул қилиш, - ўқув материални тушуниб етишга интилиш ва дастлабки маълумотларни эслаб қолиш, - ўқув материални тушуниш
2. Репродуктив методлар	
- олдин ўзлаштирилган мавзу, параграф ёки боб бўйича саволлар, - ўқувчилар учун турли машқларни саралаш ва тавсия этиш, - масалаларни хал этишдаги ўқув ҳаракатларининг андозаси ва алгоритминини кўрсатиш, - ўқув ҳаракатлари кўникмаси ва малакаларини шакллантириш.	- турли контекстда билимларни қайта ишлаш, - андоза бўйича топшириқларни бажариш, - машқларни бажариш, - намунавий масалаларни ечиш усулларини эгаллаш, - андозали масалаларни ечиш алгоритминини эгаллаш.
3. Эвристик ёки қисқа изланувчи муаммоли баён этиш методи	
- ўқувчиларни масаланинг аҳамиятини ўрганишга йўналтириш, - ечимнинг режасини аниқлашга фикр юритиш намунасини кўрсатиш, - масалани босқичларга ажратиш, - эвристик сухбат	- эвристик сухбатларда иштирок этиш, - масалани ечишнинг режасини илгари суриш, - изланиш ҳаракат усулларини эгаллаш, - масалаларни ечиш йўллари кидириб топиш.

4. Тадқиқотчилик методлар:

А). Муммоли метод:

- ўқув материалларига тегишли қарама-қаршиликларни тавсия этиш; - муаммоли вазиятларни тузиш; - муаммонинг мавжудлигини аниқлаб бериш; - муаммоли топшириқларни лойиҳалаш	- ўқув материалларининг аҳамиятини англаб етиш; - муаммоли вазият бўйича фикр юритиш; - мавжуд билимлар ва тажрибани қайта тиклаш; - муаммоли масалага ўтказиш; - топшириқларни бажариш.
--	--

Б). Тадқиқ қилувчи (изланувчан) ўқитиш методи

- ўқувчиларга ўқув муаммосини тавсия этиш; - ўқувчилар билан ҳамкорликда тадқиқот масаласини ўрнатиш; - ўқувчиларнинг илмий фаолиятини ташкил этиш.	- ўқув муаммосининг мазмунин англаб етиш; - тадқиқот муаммосини ўқитувчи ва ўқувчилар билан ҳамкорликда ўрнатишда фаоллик кўрсатиш; - уларни ечиш усулларини топиш; - тадқиқот масалаларини ечиш усулларини ўзлаштириш.
---	--

II. Бинар (жуфтли) таълим методи (М.И.Махмудов)

Таълим (ўқитиш) методлари	Ўқув (ўрганиш) методлари
Информацион-маълумотли (информация бериш-баён қилиш)	Бажарувчи
Тўшунтирувчи	Репродуктив (Маҳсулдор эмас)
Йўналтирувчи (кўрсатма бериш) - амалий	Продуктив - амалий (маҳсулдор)
Тўшунтириш - ишонтириш	Қисқа изланувчан
Ишонтириш	Изланувчан

Бинар (жуфтликдаги) таълим методларининг характеристикаси

1. Информацион – маълумот ва бажарувчи
2. Тўшунтирувчи ва репродуктив
3. Йўналтирувчи (йўриқли) - амалий ва продуктив - амалий
4. Тўшунтириш - ўндовчи ва қисман изланувчи
5. Ўндовчи ва изланувчан

III. Таълим методларининг уч ўлчамли, яъни ўқитишнинг полинар (гр. кўп қиррали) модели

(В.Ф.Паламарчук, В.И.Паламарчук)

Моделнинг мазмуни: билимларнинг манбаси, ўқувчиларнинг билиш фаоллиги ва эркинлик даражаси, ўқув - билишнинг мантикий йўли яхлит ҳолда амалга оширилади

IV. Л.Клиберг томонидан тавсия этилган метод ва шакллар

1. Монологик методлар: маъруза, суҳбат, демонстрация
2. Ҳамкорликда ишлаш шакллари: индивидуал, гуруҳли, фронтал, жамоавий.
3. Диалогик методлар: суҳбат, интервью

V. Методларни классификациялашда Н.С.Сайдахмедов томонидан тавсия этилган «Дидактик жараён назарияси».

Унинг компонентлари: мотивацион босқич, ўқув фаолияти, бошқариш		
I. Ўқиш ва меҳнатни рағбатлантирувчи ҳамда мотивлаштириш методлари		
1 – кичик гуруҳ	2 - кичик гуруҳ	3 - кичик гуруҳ
Ўқишга бўлган қизиқишни рағбатлантирувчи методлар	Ўқиш ва меҳнатга жавобгарлик ҳиссини рағбатлантирувчи методлар	Меҳнатга ва касбига бўлган қизиқишни рағбатлантирувчи методлар
- билиш ўйинлар; - ўқув мунозараси; - эмоционал – одоб-ахлоқ сезимларни ўйғотувчи вазиятлар яратиш; - апперцепцияли (идрок этишнинг тажрибага боғлиқлиги) вазиятларни яратиш; - билиш янгиликлари вазиятларини яратиш	- ўқиш ва меҳнатнинг аҳамиятини ишонтириш; - талабларни тасвирлаш; - талабларни бажариш учун машқлар; - ўқишдаги рағбатлантириш; - ўқишдаги камчиликлар учун огоҳлантиришлар қилиш	- ғалабага эришганларни маънавий ва моддий рағбатлантириш; - ўқувчиларнинг ишлаб чиқариш воситаларини мустақил бошқаришга бўлган интилишларини рағбатлантириш; - фаолият жараёнидаги феъл-атворни рағбатлантириш.
II. Ўқув – билиш фаолиятини ташкил этиш ва амалга ошириш методлари		
1 - кичик гуруҳ	2 - кичик гуруҳ	3 - кичик гуруҳ
Ўқув – билиш фаолиятини шакллантиришга қаратилган методлар	Ўқув - билиш фаолиятини бажариш методлар	Меҳнатни баҳолаш ва ўз-ўзини назорат қилиш методлари
Оғзаки методлар	Амалий методлар	Оғзаки методлар
- суҳбат; - тушунтириш, - маъруза; - кўрсатма	- машқ; - ўқув-ишлаб чиқариш тажрибаси; - ўқув – фойдали меҳнат; - китоб билан ишлаш; - ёзма иш	- индивидуал савол; - фронтал савол; - анъанага айланган оғзаки савол
Кўргазмали методлар:	Изланувчан методлар:	Ёзма методлар:
- иллюстрация; - тақдимот	- қисқа изланувчан, - тадқиқ қилувчи; - алгоритмли; - диагнозли	- назорат ёзма иш; - ёзма синов (тест); - ёзма имтиҳон; - лаборатория - амалий; - назорат лаборатория иш; - машинали назорат; - фойдали меҳнатни сон ва сифат жиҳатдан баҳолаш

III. Уқиш – билиш фаолиятини бошқариш методлари

Билиш фаолиятини кузатиш методлари:	Назорат методлари:	Ўқув фаолиятини тузатиш (коррекция) методлари:
- бевосита; - йўл-йўриқ кўрсатиш ёрдамида; - ўз-ўзини назорат қилиш	- ўқитувчи топширади; - қўлланмадан фойдаланилади; - таълимнинг техник воситалари ёрдамида	- тезкор методлар; - якуний натижа бўйича; - фоиз кўрсаткичи бўйича

VI. Ю.К.Бабанский томонидан тавсия этилган таълим жараёнига кибернетик ёндашув

Бунда ҳар қандай мураккаб фаолият (шунинг орасида таълим ҳам) қўйидаги учта компонентдан ташкил топади: ташкиллаштирилган, рағбатлантирувчи, назорат қилувчи. Ушбу классификация қўйидаги мазмунга эга:

Ўқув - билиш фаолиятини ташкил этиш ва бажариш методлари	Ўқув - билиш фаолиятини стимуллаштириш ҳамда мотивлаштириш методлари	Ўқув - билиш фаолиятини назорат қилиш ҳамда ўз-ўзини назорат қилиш методлари
1. Оғзаки - кўргазмали (турли манбаларга суянади) 2. Индуктив ва дедуктив (мантқиққа суянади) 3. Репродуктив ва муаммоли –изланувчанлик (фикр юритишга суянади) 4. Мустақил ишлаш ва ўқитувчининг раҳбарлигида бажариладиган ишлар (бошқаришга суянади)	1. Таълим олишга қизиқишни ўйғотувчи методлар 2. Таълимда жавобгарлик ҳиссини шакллантирувчи методлар	1. Оғзаки ёки ўз-ўзини текшириш методлари 2. Ёзма равишда ўз-ўзини текшириш методлари Лаборатория - амалий ўз-ўзини текшириш методлари

И.Ф.Харламов эса таълим методларини бешта гуруҳга ажратадилар [4:111]. Булар:

- билимларни оғзаки баён этиш ва ўқувчиларнинг билиш фаолиятини фаоллаштириш методлари (ҳикоя, тушунтириш, мактаб маърузаси, ўқув материални оғзаки баён этишда иллюстрация ва демонстрация методлари),

- ўқув материалларини мустаҳкамлаш методлари (сухбат, дарсликлар устида ишлаш),

- янги материал бўйича фикр юритиш ва ўзлаштириш бўйича ўқувчиларнинг мустақил ишлаш методлари (дарсликлар билан ишлаш, лаборатория ишлари),

- билимларни амалда қўллаш ҳамда кўникма ва малакаларни шакллантириш бўйича ўқув ишлари методлари (машқлар, лабораториялар),

- ўқувчиларнинг билим, кўникма ва малакаларини текшириш ва баҳолаш методлари (индивидуал, фронтал).

Бугунги кунда бу каби методлар билан бир қаторда замонавий ўқитиш методлари сифатида лойиҳалаш методлари, кейс-стади, коучинг, таълимий ўйинлар сингари кўплаб методлар ҳам таълим амалиётига кириб келмоқда. Масалан:

1. Ўқитишнинг фаол, нофаол ва интерактив методлари.

2. Тушунтириш-иллюстратив методлар, репродуктив, муаммоли ўқитиш методлари, эвристик (қисман изленувчи) методлар, ўқитишнинг тадқиқотчилик методлари, дарслик (қўлланма)лар устида ишлаш (ўқиш, концепт қилиш, матн асосида режа тузиш, тезис тузиш, ҳаволалар бериш), видеометодлар ва ҳ.к.

Лекин биз таълим амалиётида асрлар давомида қўлланилиб, апробациядан ўтиб келган ва ўзининг самарадорлиги билан бугунги кунда ҳам ўз кучини йўқотмаган таълим методларидан воз кечмаслигимиз лозим. Булар:

1. Оғзаки таълим методлари (тушунтириш, суҳбат, ҳикоя, лекция)

2. Кўргазмали методлар (иллюстрация, демонстрация, педагогик кузатиш, кўрсатиб бериш).

3. Амалий методлар (машқлар, машғулотлар, лаборатория ишлари, турли топшиқлар).

Мазкур методлар билан узвий боғлиқ тарзда педагог-ўқитувчиларни тайёрлашда замонавий ўқитиш методларидан самарали фойдаланиш мақсадга

Адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги Қонуни. (23.09.2020). // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 24.09.2020. 03/20/637/1313-сон.

мувофиқдир. Айниқса, педагогика олий таълим муассасаларининг барча таълим йўналишларида ўқитиладиган “Умумий педагогика” фанини натижали ўқитиш бошқа мутахассислик фанларини самарали ўқитишга асос бўлиб хизмат қилади. Ваҳоланки, педагогиканинг умумий асосларини билмасдан туриб, янада аниқроғи таълим методларини билмасдан туриб она тилини ўқитиш методикаси, математика ўқитиш методикаси, тарихни ўқитиш методикаси, физикани ўқитиш методикаси, тарбиявий ишлар методикаси сингари методикага доир ўқув фанларини бирданига ўзлаштириб кетиш қатор мураккабликларни келтириб чиқаради. Шундай экан, умумий ўрта мактаблар учун ўқитувчи-кадрларни тайёрловчи педагогика олий таълим муассасаларида айнан умумий педагогика фанини ўқитишда анъанавий методлар билан бир қаторда замонавий таълим методларидан ҳам қасбга йўналтириб ўқитиш мақсадга мувофиқдир.

Шу ўринда педагогика, асосан ижтимоий-гуманитар фан сифатида бўлажак ўқитувчи-кадрларда муайян фазилат ва қадриятларни ривожлантиришга қаратилган фан эканлигини эсдан чиқармаслик лозим. Педагогик фанларнинг қадриятга йўналтирилган, яъни аксиологик салоҳияти талабаларнинг реал ҳаётий фаолиятининг ҳуқуқий меъёрларини шаклланишидаги имкониятлари (захиралари) мажмуи сифатида намоён бўлади. ОТМда педагогик таълимни такомиллаштиришга доир турли ёндашувларини ўрганиб шундай хулосага келдикки, бўлажак ўқитувчи-кадрларни тайёрлашда умумий ва махсус педагогик фанларнинг оммалашуви, талабалар ўқув фаолияти усуллари фаоллашуви ва ўқитувчининг бошқарув фаолияти такомиллашуви ҳисобига амалга ошади. Бунда биринчидан, педагогик фанларнинг аксиологик асосларини кенг оммалаштириш талаб этилади. Оммалаштириш деганда, биз ушбу фанларнинг ижтимоий-педагогик асосларини талабалар томонидан келгуси касбий фаолиятда қўллаш мақсадида ўзлаштирилишини назарда тутамиз, яъни мазкур фанлардаги ўқув материалларининг амалий жиҳатини кучайтиришни тақозо этиб, бу объектив ахлоқий билимларнинг яширин, аммо юзага чиқиши мумкин бўлган касбий билимга “айланиши”ни англайди. Иккинчидан эса талабаларнинг ўқув фаолиятини ижтимоий-педагогик тавсифдаги маълумотлар билан бойитиш, таълим методларидан педагогика фанини қасбга йўналтириб ўқитишни амалга ошириш ўзининг самарасини беради.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 20 апрелдаги “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-2909-сон Қарори.
3. Мусурманова О., Палуанова Х., Рискулова К., Курбаниязова З. Педагогик атамалар луғати: ўзбек, рус, инглиз тилларида. -Т.: “TURON-IQBOL”. 2019. 844-б.
4. Харламов И.Ф. Педагогика. – М.: “Гардарики”, 1999. –С. 520.
5. Хуторской А.В. Практикум по дидактике и современным методикам обучения. – СПб: -Питер: 2004. –С. 541.
6. Яруллин И.Ф. Педагогика: практическая педагогика. Краткий конспект лекции. /Яруллин И.Ф.; Казанский (Приволжский) федеральный университет. – Казань: 2013. –С. 136.

РЕЗЮМЕ. Мақолада таълим методлари, уларнинг тавсифи ва турлари ҳақида фикр юритилган бўлиб, бўлажак ўқитувчиларни улардан умумий ўрта мактаб турмушида самарали қўллашга йўналтириш ҳақидаги илмий мулоҳазалар билдирилган. Бунда олий педагогика таълим муассасаларида умумий педагогика фанини самарали ўқитиш бошқа касбий фанларин ўқитиш методикасини ўқитиш учун замин ҳозирлаши масалалари таҳлил этилган бўлиб, педагогика фанининг ижтимоий-гуманитар фан эканлигини ҳисобга олган ҳолда анъанавий ва замонавий ўқитиш методларидан фойдаланган ҳолда ўқитиш ҳақидаги тавсиялар берилган.

РЕЗЮМЕ. В статье рассматриваются методы обучения, их классификация и виды, а также даются научные советы о направлении будущих учителей на их эффективное использование в общеобразовательной школьной жизни. При этом были проанализированы вопросы эффективного обучения общей педагогики в педагогических вузах и подготовки пространства для обучения методик преподавания других профессиональных дисциплин, учитывая педагогику социогуманитарной наукой, даны рекомендации по преподаванию с использованием традиционных и современных методов обучения.

SUMMARY. The article reflects on educational methods, their description and types, and provides scientific considerations on how to guide future teachers to effective use of them in general high school life. In this, the issues of effective teaching of general pedagogy in higher pedagogic educational institutions, preparing the ground for teaching the teaching methodology of other professional disciplines, and taking into account the fact that pedagogy is a socio-humanitarian science, are given recommendations on teaching using traditional and modern teaching methods.

TEKNOLOGIYA TA'LIMI O'QITUVCHILARIGA QO'YILADIGAN ZAMONAVIY TALABLAR

G.T.Kuttibekova – *pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent*

A.Qodiriy nomidagi Jizzax davlat pedagogika universiteti

Tayanch so'zlar: maktab, o'quv predmetlar, mehnat ta'limi, ijtimoiy-iqtisodiy, ilmiy, nazariy va amaliy, moddiy-texnik, ijtimoiy, bilim, ko'nikma, malaka, o'quvchi.

Ключевые слова: школа, учебные предметы, трудовое воспитание, социально-экономический, научный, теоретико-практический, материально-технический, социальный, знания, умения, квалификация, ученик.

Key words: school, educational subjects, labor education, socio-economic, scientific, theoretical and practical, material - technical, social, knowledge, skill, qualification, student.

Texnologiya ta'limi o'qituvchisini tayyorlash jarayonida bir qator didaktik vazifalar hal qilinadi. Ulardan eng muhimi maktabdagi texnologiya ta'limi vazifalarini, maktab dasturlari mazmunini, ularning g'oyalari va tashkiliy tamoyillarini ochib berishdan iborat. Uning muhimligi shundan iboratki, maktabdagi texnologiya ta'limining vazifalari ham, maktab dasturlarining mazmuni ham doimo o'zgarib turadi. O'qituvchi shunga tayyor bo'lishi kerakki, u o'zining pedagogik faoliyati davomida texnologiya ta'limi mazmunini bir necha marta qarab chiqishga, yangi takomillashgan dasturlar bilan ishlashga ham majbur bo'ladi. Buni fan-texnikaning rivojlanib borishi taqozo etadi. Shu sababli maktablar rivojlanishining ma'lum davri uchun xos bo'lgan texnologiya ta'limining vazifalari va mazmunini shunchaki bilib, eslab qolishning o'zi yetarli bo'lmagan, ularning kelib chiqish sabablari, ular zaminida qanday metodologik va pedagogik yo'l – yo'riqlar borligini ham bilib olish kerak. Shundagina texnologiya ta'limining vazifalari va mazmunidagi har qanday asosli o'zgarishlarni idrok qilish va tushuntirish oson bo'ladi.

Texnologiya ta'limining vazifalari bilan mazmuni murakkab dialektik bog'liqlikda bo'ladi. Shuni yodda tutmoq kerakki, texnologiya ta'limi vazifalari turli darajada qo'yiladi va hal qilinadi.

Masalan umumiy o'rta ta'lim maktabining eng muhim vazifasi o'quvchilarda mehnatga va kasbga ijobiy munosabatni shakllantirishdan iborat. O'quv jarayonlariga ham, butun pedagogik jamoaning sinfdan tashqari faoliyatiga ham taalluqli bo'lgan bu vazifani istisnosiz hamma o'quv predmetlari amalga oshiradi.

Mehnat tarbiyasi o'quvchilarni kasb tanlashga yo'llash kabi vazifalarni ko'pchilik o'quv predmetlarda, texnologiya ta'limi bilan birgalikda hal qilinadi. Bu vazifalarni hal qilishda texnologiya ta'limi alohida ahamiyat kasb etadi, chunki texnologiya ta'limi bo'yicha tashkil etilgan mashg'ulotlarda o'quvchilarni unumli mehnatga jalb etish, hozirgi zamon ishlab chiqarishi asoslari bilan tanishtirish, ularda zamonaviy ishchi kasblariga muhabbat uyg'otish va boshqa shu kabilar haqida yetarlicha to'liq

tassavvur hosil qilish uchun qulay sharoitlar vujudga keladi.

Ko'rsatilgan vazifalardan tashqari yana ikkinchi darajali vazifalar ham qo'yiladi va ular asosan texnologiya ta'limi doirasida hal qilinadi yoki ular umumiy o'rta ta'lim maktabi vazifalari bo'lib, o'ziga xos maxsus vositalar yordamida amalga oshadi. Masalan, texnik ijodkorlikning rivojlanishi, tajriba ishlarida qatnashish maktab sharoitida asosan, texnologiya ta'limi jarayonida va u asosida tashkil qilingan sinfdan tashqari ishlarda ro'y beradi. Materiallarga ishlov berish, mashinalarga xizmat ko'rsatish va boshqalarga oid amaliy bilim va malakalarning shakllanishi haqida ham shuni aytish mumkin.

Texnologiya ta'limi jarayonida jismoniy faoliyat aqliy faoliyat bilan omuxtalashadi. O'quvchilarning buyumlarni konstruksiyalash, ularni tayyorlash texnologiyasini ishlab chiqish va boshqa qator ijodiy vazifalarni hal qilishlariga to'g'ri keladi. Shunday qilib, texnologiya ta'limi fikrlash faoliyati bilan birga amalga oshadi, bu esa o'quvchilarning aqliy rivojlanishiga imkon beradi.

Texnologiya ta'limi jarayonida estetik tarbiya uchun sharoitlar yaratiladi. Agar o'quvchilar chiroyli buyumlar yasasha, jamiyatga foyda keltirganlaridan ma'naviy qoniqish hosil qiladilar va estetik zavq ham oladilar. Shu bilan ularda badiiy did ham tarbiyalanadi, shakllarning uyg'unligi haqida to'g'ri tasavvurlar tarkib topadi.

Texnologiya ta'limi mazmuniga qator talablar qo'yilishi kerak:

1. Texnologiya ta'limi vazifalariga o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda yondashish.

2. Texnologiya ta'limi jarayonini imkon boricha maksimal hajmdagi unumli mehnat bilan ta'minlash va uni o'quv faoliyati tarkibiga kiritish.

3. Texnologiya ta'limi mazmunini o'quvchilarning yoshi va maktabning ishlab chiqarish muhitini hisobga olgan holda tabaqalashtirish.

4. Har bir o'quvchini bir xil hajmdagi politexnik bilim va malakalar bilan qurollantirish.

5. Texnologiya ta'limining boshqa maktab o'quv predmetlari bilan aloqasini ta'minlash.

Ikkinchi darajali vazifalardan o'quv predmeti sifatidagi